

O'zbekistonda soliq imtiyozlarining o'ziga xos xususiyatlari

Tursunova Iroda Isomiddin qizi

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

tel: 91 770-93-33;

e-mail: Iroda33@gmail.com

Ushbu tezisning asosiy maqsadi O'zbekiston Respublikasida soliq imtiyozlarining o'ziga xos hususiyatlarini tahlil qilishdir. Soliq imtiyozlari davlatning iqtisodiy siyosatini amalga oshirishda muhim vosita bo'lib, ular iqtisodiyotning ayrim sohalarini qo'llab-quvvatlash, investitsiyalarni rag'batlantirish va tadbirkorlikni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Tezisdan O'zbekistonda amaldagi soliq tizimi, soliq imtiyozlarining turlari, ularning maqsadlari va ularning iqtisodiy samaradorligi batafsil o'rganilgan. Ayniqsa, soliq imtiyozlarining kichik va o'rta biznesni rivojlantirishdagi roli, o'zgartirilgan qonunchilikdagi o'zgarishlar, shuningdek, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi o'rni tahlil qilingan. Bunda O'zbekiston Respublikasining soliq tizimidagi imtiyozlar jahon tajribasi bilan taqqoslanib, soliq siyosatining kelgusi rivojlanish istiqbollari haqida xulosalar chiqarilgan. Tezisdan soliq imtiyozlarining davlat byudjeti va iqtisodiy barqarorlikka ta'siri, shuningdek, imtiyozlar tizimini takomillashtirish bo'yicha takliflar keltirilgan. Tadqiqot soliq imtiyozlarining O'zbekiston iqtisodiyotida o'ziga xos rolini tushunishga yordam beradi va bu sohada amalga oshiriladigan islohotlarning samaradorligini oshirishga qaratilgan muhim tavsiyalarni ishlab chiqadi.

O'zbekiston Respublikasida soliq tizimi so'nggi yillarda jiddiy islohotlarga duch kelgan bo'lib, bu jarayonlar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan. Soliq imtiyozlari davlatning iqtisodiy

siyosatini amalga oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Ular nafaqat kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, balki investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish va umumiy iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda ham katta ahamiyatga ega. Ushbu tezisda O'zbekiston Respublikasida amal qilayotgan soliq imtiyozlarining xususiyatlari, ularning iqtisodiyotdagi roli, samaradorligi va kelgusi rivojlanish istiqbollari batafsil tahlil qilinadi.

Soliq imtiyozlari — bu davlat tomonidan soliq to'lovchilariga beriladigan yengilliklar yoki afzalliklardir. Ular asosan quyidagi turlarga bo'linadi:

Soliq stavkalarining pasayishi — soliqlarni kamaytirish orqali tadbirkorlikni rag'batlantirish.

Soliq majburiyatlarini kechiktirish — soliq to'lovchilariga o'z majburiyatlarini vaqtincha kechiktirish.

Soliq imtiyozlari va ajratmalar — ma'lum bir sohalarda yoki turli guruhlar uchun maxsus shartlarda soliq imtiyozlari.

Eksportchilarga imtiyozlar — eksport faoliyati bilan shug'ullanuvchi subyektlarga beriladigan imtiyozlar.

Investitsiya va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash — yangi texnologiyalarni joriy etishga va innovatsion loyihalarga qaratilgan imtiyozlar.

-Soliq imtiyozlarining maqsadi quyidagi ustuvor yo'nalishlarga qaratilgan:

-Iqtisodiyotning muayyan tarmoqlarini rivojlantirish;

-Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish;

-Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash;

-Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va innovatsion faoliyatni rag'batlantirish.

O'zbekiston Respublikasida soliq imtiyozlarining qo'llanilishi, mamlakatning iqtisodiy siyosati doirasida, biznesni rivojlantirish va ishbilarmonlik muhitini

yaxshilash uchun muhim vosita sifatida xizmat qiladi. 2020-2024 yillarda amalga oshirilgan soliq islohotlari, soliq imtiyozlarini yanada kengaytirish va ularning samaradorligini oshirishga qaratilgan[1]. O'zbekistonning soliq imtiyozlari tizimi asosan quyidagi sohalarda keng qo'llaniladi:

Kichik va o'rta biznes (KOB): O'zbekiston hukumati kichik va o'rta biznesni rivojlantirish maqsadida soliq imtiyozlarini qo'llab-quvvatlamogda. Bu orqali yangi ish o'rinlari yaratiladi va iqtisodiy faollik ortadi.

Qishloq xo'jaligi: Qishloq xo'jaligini rivojlantirishga qaratilgan soliq imtiyozlari, mahsulot ishlab chiqarishni ko'paytirish va qishloq hududlaridagi ish o'rinlarini saqlab qolish uchun muhimdir.

Xorijiy investitsiyalar: Xorijiy kapitalni jalb qilish maqsadida, soliq imtiyozlari, bojxona yengilliklari va preferensiyalar taqdim etiladi.

Innovatsion faoliyat: Innovatsion va texnologik rivojlanishga qaratilgan soliq imtiyozlari, texnologiyalarni rivojlantirishga va ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlashga yordam beradi [2].

1-jadval

Imtiyoz turi	Tavsif	Amaldagi tarmoq
Soliq stavkalarining pasayishi	Tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirish uchun soliq stavkalarining qisqarishi	Kichik va o'rta biznes
Investitsiya imtiyozlari	Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun beriladigan imtiyozlar	Xorijiy investitsiyalar
Qishloq xo'jaligi imtiyozlari	Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqaruvchilarga beriladigan yengilliklar	Qishloq xo'jaligi

Imtiyoz turi	Tavsif	Amaldagi tarmoq
Innovatsion imtiyozlar	Innovatsion faoliyatga jalb qiluvchi soliq afzalliklari	Yangi texnologiyalar, startaplar
Eksport imtiyozlari	Eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun beriladigan imtiyozlar	Eksport faoliyati

Soliq imtiyozlarining samaradorligini baholashda bir qator omillarni hisobga olish zarur. Ulardan ba'zilari:

Investitsiyalarni jalb qilish:Soliq imtiyozlari, ayniqsa xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda katta ahamiyatga ega.Xorijiy investitsiyalar orqali yangi texnologiyalar va ishlab chiqarish quvvatlari kirib keladi.

Ishlab chiqarishning o'sishi:Kichik va o'rta biznesga beriladigan imtiyozlar, yangi ishlab chiqarishlarni tashkil etishga va mavjudlarining samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Davlat byudjetiga ta'siri:Soliq imtiyozlarining faolligi davlat byudjeti daromadlarining qisqarishiga olib kelishi mumkin, lekin u uzoq muddatda iqtisodiy faollikni oshiradi.

Davlatning iqtisodiy barqarorligi:Davlatning iqtisodiy siyosatini amalga oshirishda soliq imtiyozlarining o'rni katta bo'lib, ular iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Soliq imtiyozlarining samaradorligini o'lchashda iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari, investitsiya hajmi va yangi ish o'rinlari yaratish kabi parametrlar qo'llaniladi.Dunyoning rivojlangan mamlakatlari tajribasida soliq imtiyozlarining ko'plab turli usullari qo'llaniladi. Masalan, Singapur va Janubiy Koreya singari davlatlar, o'z iqtisodiy o'sishini rag'batlantirish uchun soliq imtiyozlaridan keng foydalanadi. Xorijiy tajribalar O'zbekiston soliq tizimida qo'llanilishi mumkin

bo'lgan yangi usullarni ishlab chiqish uchun foydali bo'lishi mumkin[3]. O'zbekistonda soliq imtiyozlari tizimini takomillashtirish uchun bir qator takliflar mavjud:

Soliq stavkalarining shaffofligini ta'minlash va imtiyozlarning turlari aniq belgilanishi lozim.

Innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlashni kengaytirish va yangi texnologiyalarga imtiyozlar berish.

Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, ayniqsa yangi startaplar uchun imtiyozlarni joriy etish. Yuqoridagi takliflar soliq imtiyozlarining samaradorligini oshirishga va O'zbekiston iqtisodiyotini yanada mustahkamlashga yordam beradi. O'zbekiston Respublikasida soliq imtiyozlari iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib, ularning turlari va qo'llanishi kengaytirilgan. Tezisdagi tahlil qilingan imtiyozlar, ularning iqtisodiy samaradorligi va davlat siyosatidagi roli, soliq tizimini takomillashtirish bo'yicha qimmatli tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon berdi. O'zbekistonning soliq imtiyozlari tizimi xalqaro tajribalarga tayangan holda yanada samarali bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Shuxratovich, M. D. (2022). DAVLATIMIZ TOMONIDAN BERILAYOTGAN SOLIQ IMTIYOZLARINING HISOBINI YURITISH VA SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI. *Journal of new century innovations*, 13(2), 112-117. Davronbek o'g'li, M. H. (2022).
2. INVESTORLAR UCHUN SOLIQ IMTIYOZLARI. *Journal of new century innovations*, 10(5), 148-156.
3. Baxromjon o'g'li, N. B. (2024). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SOLIQ SIYOSATINI IQTISODIY VA IJTIMOY RIVOJLANISHIDAGI O'RNI. *Kokand University Research Base*, 856-859.